

9. Оукшот М. Що означає бути консерватором // Консерватизм... – С. 43-61.
10. Скратон Р. Консервативне сумління // Консерватизм... – С. 431-432.
11. Маргарет Тетчер. Я вірю // Консерватизм... – С. 422-430.
12. Пахльовська О. Мазена – архітектор європейської України? // День. – 2009. – 21 серпня. – С. 26-27.
13. Ісаєвич Я. Селяни України: вчора і сьогодні // Сучасність. – 1999. – № 7-8. – С. 125-127.
14. Рябенко В. Технократизм і доля українського села. Занепад сучасного села як системна криза українського соціуму: соціально-філософський аналіз проблеми. – К.: Знання України, 2006, – 76 с.

In the article influence of processes of globalization is examined on the cultural sphere of society, the new system of values is analysed on the stage of transition from modern to postmodern society.

Key words: globalization, modern society, postmodern society, culture, spiritual values.

Отримано 7.01.2010

УДК 32.019.5(477):327.5

В. П. Газін

ПРОТИСТОЯННЯ В УКРАЇНІ НАВКОЛО ВСТУПУ ДО НАТО: ВИТОКИ І ПРИЧИНИ

У статті з'ясовуються й аналізуються суспільні явища та причини, які перешкоджають Україні інтегруватися в євроатлантичну структуру. Автор аргументовано доводить, що членство України в НАТО – єдина альтернатива серед усіх запропонованих, здатна реально забезпечити безпеку країни.

Ключові слова: НАТО, євроатлантичний вибір, безпека, зовнішня політика, інформованість, автократія, демократія, політична партія.

Коли заходить мова про входження до євроатлантичних структур, то виникає питання: чи є для цього правові підстави. У статті 18 Конституції України знаходимо, що «зовнішньополітична діяльність України спрямована на забезпечення її національних інтересів і безпеки шляхом підтримання мирного і взаємовигідного співробітництва з членами міжнародного співтовариства за загально визнаними принципами і нормами міжнародного права» [2]. У цьому сенсі нема потреби перераховувати всі документи, прийняті за роки української незалежності. Серед них Закон «Про основи національної безпеки України» від 19 червня 2003 р. № 964-ІУ, де кінцевою метою визначається набуття членства в Організації Північноатлантичного договору; низка указів президента, починаючи від 2005 р. й до сьогоднішнього дня, які стосуються підготовки і вступу України до НАТО;

Постанова Верховної Ради від 21 листопада 2002 року «Про рекомендації парламентських слухань про взаємовідносини та співробітництво України з НАТО», в якій підтримано «курс України на євроатлантичну інтеграцію»; Рішення Ради національної безпеки й оборони від 23 травня 2002 р. «Про стратегію України щодо Організації Північноатлантичного договору (НАТО)», де підкреслено, що «Україна розглядає НАТО як основу майбутньої загальноєвропейської безпеки і підтримує процес її розширення, а «також виходить з того, що кінцевою метою її євроінтеграційної політики є вступ до цієї організації як основи загальноєвропейської структури безпеки» [7].

Однак прийняті нормативні акти не підкріплюються практичними заходами. Натомість важлива і невідкладна проблема, з якою пов'язана безпека країни, опинилася в епіцентрі великої політичної гри сил, що ведуть боротьбу за владу, власність, привілеї та орієнтаційні уподобання. Українська еліта, затиснута між двома цивілізаційними світами, так і не спромоглася на вибір між незалежністю і сателітетом, у кращому випадку, між майбутнім і минулим. Ходовим у частини її є твердження, що ми там не потрібні, нас ніхто не чекає, не запрошує. Від таких розмов тхне інфантильністю і байдужістю до долі своєї країни. Усе залежить від готовності українського суспільства до вступу в Альянс. Генеральний секретар НАТО Андерс Фог Расмуссен під час зустрічі з президентом В. Ющенком наголосив, що вступ України до НАТО є суверенним правом України, і ніхто не має права впливати на цей процес [4].

Останнім часом, з посиленням викликів українській незалежності, все більше постає питання: чому чимало громадян України налаштовано проти вступу до НАТО? Уже котрий рік ця проблема мусується в суспільстві, але серйозного зрушення в сенсі реалізації немає. У чому суть? Чому така млявість у здійсненні кроку, який давно зробили інші, щоб убезпечити себе та свої державні набутки? Гадаємо, причини неприйняття частиною українського загалу НАТО породжені певного роду суспільними явищами, зовнішнім тиском, а також традиціями комуністичного минулого з його потужною системою впливу в потрібному напрямі на вироблення в громадян стереотипного способу мислення. Як відомо, вказівки з Москви були командно-наказними до виконання і не підлягали обговоренню. Комуністична партія завжди мала рацію. Росія, яка сьогодні домінує в українському інформаційному просторі, не відмовилася від подібних стандартів. Інакше послання російського президента Д. Медведєва 11 серпня 2009 р. було б іншого змісту й тону. У такій ситуації обиватель приходиться до цілком адекватного висновку: раз Москва не хоче,

щоб Україна стала членом НАТО (чому, як правило, люди не задумуються), то робити цього не слід. Росія для частини українського загалу й надалі залишається священною коровою. Для частини правлячого класу ще більш недоторканою.

Унаслідок слабкості національної інформації, Україна водночас опинилася під контролем і впливом зарубіжних ЗМІ, які й формують значною мірою суспільну думку з багатьох питань, особливо тих, які складають інтерес для сусідньої держави, як всередині України, так і ззовні. Досягнення успіху в Україні бачиться Москвою головною умовою відновлення контролю Кремля ледь не на всьому пострадянському просторі, за винятком країн Балтії, які інтегрувалися в європейські та євроатлантичні структури.

Слід мати на увазі й те, що тривалий час українці не мали достовірної інформації про Альянс. Навіть зараз, коли справи дещо покращилися, директор Координаційного бюро європейської та євроатлантичної інтеграції секретаріату Кабінету міністрів України Вадим Трохан оцінює її «на трійку з плюсом – четвірку з мінусом». І має рацію молодий донецький дослідник з Центру міжнародної безпеки та євроатлантичної співпраці В. Кравченко, коли стверджує, що «популярність Північноатлантичного Альянсу в регіонах країни, як показує досвід нових країн-членів НАТО, прямо залежить від якості й доступності інформації й каналів інформування, а також використання елементів культурного маніпулювання» [3]. Недостатність поінформованості людей про НАТО виявляється навіть у великих містах. Так, у Харкові лише вісім відсотків населення «можуть пояснити, що таке НАТО» [9].

Усе це наслідки потужної антинатовської інформаційної кампанії, яка ведеться як ззовні, так і всередині країни антиукраїнськими силами, насамперед через підлеглі їм ЗМІ. Зокрема, для покоління, сформованого в радянський час, широко використовуються бренди «НАТО – агресивний блок», «агресивна військова організація, що веде військові операції в усьому світі». Закладені ще в 1949 р., антинатовські установки не вивітрилися й дотепер. Як відомо, Радянський Союз категорично виступав проти створення оборонного союзу західних країн, який обмежував і стримував подальше розповсюдження радянської практики насадження комунізму в Європі. Наприкінці березня 1949 р. СРСР передав західним державам меморандум протесту з п'яти пунктів. Перший і головний з них, який і зараз широко використовують прихильники «антиНАТО», звучав так: «Атлантичний пакт є суто агресивним і спрямованим проти СРСР». Однак, як відомо, війська Альянсу ніколи не використовувалися проти СРСР. Навіть тоді, коли Радянський Союз чинив розправу над повсталим Берліном у 1953 р., над угорським народом 1956 р. та чехами під час «празької весни» 1968 р. Здійснювалося свавілля

і насильство над прагненнями народів до свободи і незалежності, але країни НАТО суворо притримувалися положень статуту Організації. Так само спростовується і наступний пункт меморандуму, що пакт нібито суперечить Статуту ООН. Стаття 51 Статуту ООН узаконює право кожної держави індивідуально чи спільно з іншими країнами на оборону в разі нападу на неї. У статуті НАТО немає й найменшого натяку на обґрунтування права на агресивні дії. Тоді звідки така неприкрита фальш? З впевненості радянського керівництва, що для населення СРСР меморандум назавжди залишиться єдиним джерелом знань і уявлень про НАТО. І створений він був для внутрішнього користування, для впливу на радянських громадян. На жаль, таке тлумачення цілей і призначення Організації, не без зусиль ідейних спадкоємців Радянського Союзу, залишилося до сьогоднішнього дня. Адже її статут до відома пересічних громадян не доводився. А його 7 та 8 статті якраз і стверджують, що «Атлантичний пакт абсолютно сумісний зі Статутом Організації Об'єднаних націй та з усіма попередніми зобов'язаннями держав, що входять до цього пакту» [1].

Водночас молодь залякується небезпекою воювати за чужі інтереси, стати «гарматним м'ясом». Це робиться систематично і наполегливо. І справа тут не тільки в НАТО, в системі колективної безпеки якого об'єдналися 28 країн світу. Урешті-решт, вибираючи НАТО чи керовану Росією Організацію договору колективної безпеки (ОДКБ, 1994 р.), Україна здійснює цивілізаційний вибір: європейський з його демократією, передовими технологіями, високими стандартами життя чи євразійський з його автократією, відсталістю тощо.

Існуючому становищу сприяє й російська кампанія «анти-НАТО», яка є складовою інформаційної війни, що вже роками ведеться проти України. Вона зіграла велику роль у формуванні з пересічного українця образу ворога, що сприятиме, на думку академіка М. Поповича, якщо процес не зупинити, виникненню цивілізаційної загрози. Оскільки останнім часом, як свідчать результати опитування, кількість росіян, які вважають Україну недружною державою, зросла з 30 до 56% [6].

У той же час Росія залобки працює з Організацією, причому більше, ширше і глибше, ніж Україна, проводить спільні військові навчання. Але ця співпраця має суперечливий характер. Росія співробітничала з НАТО і водночас бачить в ньому традиційного супротивника. Відповідь слід шукати в суспільному мисленні росіян, де й досі превалує імперська філософія. Не випадково З. Бжезінський замітив, що Росія — спадкоємниця однієї з найбільших імперських традицій. Москва, як правило, останні сто років ні до кого не приєднувалася, а сама створювала й об'єднувала. Хіба що тоді, коли було безвихідне становище. Як це мало місце у

вересні 1941 року, коли СРСР приєднався до Атлантичної хартії. А потім чимало її важливих положень ігнорував.

У Росії ніхто не протестує проти НАТО, не влаштовує мітинги. А Україні – зась, забороняється приєднатися до Альянсу. І коли українські високопосадовці говорять, що не розуміють такої політики Кремля, то вони явно лукавлять, бояться від страху наклікати на себе гнів північного сусіда. А це вже різні речі.

І дійсно, чому забороняє? Очевидно, все, що демонструє незалежність України, викликає роздратування у північного сусіда. Поважати право України на самостійну зовнішню політику означає визнати її незалежною державою. А вона поки що в уявленні кремлівських правителів всього-на-всього уламок імперії. Чи можна їй, колишній частині метрополії, дозволити займатися самостійною зовнішньою політикою, бути державою? На їх думку, вона може якоюсь мірою бути причетною до НАТО лише як частина Росії. А те, чого прагне Україна, однозначно ламає неоімперські плани, так як, в разі вступу України до НАТО, її незалежність буде гарантована сукупною силою Альянсу.

І цілком доречно ставить питання Кремлю московський проф. О. Черковець: «Якщо ви – як самі стверджуєте – «за» ліквідацію стін, що розділяють Європу, навіщо ж усіляко намагаєтесь звести нову стіну – між 28 країнами – членами НАТО та Україною і Грузією, які прагнуть приєднатися до цієї організації?» [10].

Однак, поки Росія буде вважати Україну своєю частиною, поки в російських керівних колах та частини громадян не зникне ностальгія за імперією, поки остаточно не утвердиться її європейський орієнтаційний вектор, ситуація спротиву вступу України в НАТО триватиме. Час до того Кремль намагатиметься використати у своїх інтересах, і тиск на Україну в стилі «антиНАТО» й надалі буде посилюватися. Але такі зовнішні потуги можуть притупитися за умови єдності української нації, осмислення її громадянами своїх корінних національних інтересів, що спонукає до проведення реальних заходів, спрямованих на відвернення небезпеки втрати національної незалежності й державності, як це не раз уже траплялося в українській історії.

На жаль, ситуація навколо України складається дуже і дуже непроста. Коли ухвалюються закони, збудовані на традиційних принципах поведінки колонізаторів щодо намічених об'єктів майбутньої експансії, то створюється враження, що ми повертаємося до далекого минулого. Згадаймо, під приводом захисту своїх підданих в 1900 р. великі держави світу (США, Німеччина, Росія, Велика Британія, Франція, Японія) ввели свої війська в Китай і знищили тисячі китайських громадян. А Китай остаточно перетворився в напівколонію. У 1911 р. під тим же приводом

вводить свої війська в Марокко, а на другий рік оголошує його своїм протекторатом Франція. А хіба важко знайти привід для війни? Щоб вторгнутися 1 вересня 1939 р. в Польщу, націонал-соціалісти влаштували «польський напад» на німецьку радіостанцію в Гляйвіці, через три місяці Червона Армія обстріляла з гармат власну прикордонну заставу в Майнлі, вбивши при цьому кількох військовослужбовців, а провину поклала на «білофінів».

Останнім часом Москва, розуміючи хиткість і неправомочність своєї позиції щодо вступу України в Альянс, все більше акцентує на необхідності створення загальноєвропейської системи безпеки. Але як, на основі чого, з якою метою, на яких принципах? А головне, для чого? Коли вже є добре організована і налагоджена система, базовою основою якої є Вашингтонська декларація 1949 року, до якої, керуючись інтересом власної безпеки, і треба приєднуватися.

Вихід, таким чином, з російсько-українських суперечок навколо НАТО — простий. Хочеться запропонувати Росії: давайте разом вступати в НАТО і наші проблеми безпеки зникають в один день. Ми не будемо боятися вас, ви не будете боятися НАТО. Одночасно позбуваємося усіх можливих і неможливих страхів, оскільки рано чи пізно під тиском обставин у багато гіршій ситуації вам прийдеться зробити цей єдино правильний крок. А вже за 60 років ні від однієї країни НАТО не було скарг, що її національні інтереси не враховуються або не захищаються.

Багато що в кампанії навколо вступу в НАТО залежить від взаєморозуміння між політичними партіями та загалом. Однак не завжди воно служить інтересам європейської та євроатлантичної інтеграції. Не позбувшись образу компартії, яка все знає, все має, все може, дає, роздає, а слово її спрямовуюче і єдино вірне, загал не навчився впливати на формування політики партій. Їм самим, особливо чисельним, вигідний такий стереотип, що залишився у суспільній свідомості. І хоча від КПРС залишилися уламки, в яких гуртуються ортодокси і догматики комуністичної ідеї, але її колишній принцип-дух бути над усім, панувати і наказувати переселився в сотні партійно-політичних організацій, що масово проросли на пострадянському просторі. Звідси абсолютне неприйняття собі подібних, ворожнеча і ненависть, які складають зміст стосунків між ними. Справа доходить до абсурду, коли після виборів у створену ними ж (навіть близькими ідейно) коаліцію переноситься дух цієї ж нерациональної і руйнівної для країни боротьби, в тому числі й навколо проблеми безпеки. Це з одного боку. А з іншого, й досі у вжитку хуторянське сприйняття світу, для якого є характерним стиль поведінки, виражений у формулі «моя хата скраю», сформований голодоморами, приниженням і страхом. На думку обивателя, хутір — це такий собі острів без-

пеки, мимо якого проходять і пройдуть війни, катастрофи і трагедії. А тому не має сенсу кудись вступати, брати на себе якісь зобов'язання. Хуторянське мислення їх не приймає (між іншим, до того часу, поки смажений півень недвозначно про себе нагадає, але виправляти становище тоді уже буде запізно). У загальнонаціональному масштабі хуторянство виражається у позаблоковості та нейтралітеті, що на політичному рівні трактуються як консенсус між прихильниками і противниками НАТО. Статус, який, як засвідчує історія, з багатьма країнами в ХХ ст. зіграв злий жарт. Згадаймо хоча б долю малих країн Європи в період Першої і Другої світових війн. Вони стали першими жертвами агресії.

Значно гальмує вступ України в НАТО й відсутність громадянського суспільства, практичної демократії. Не секрет, чимало громадян України сповідує принципи автократії. Певними політичними колами пропагується ідея «сильної руки», здатної навести порядок в країні і вирішити всі проблеми. Така ситуація, безумовно, шкодить Україні. НАТО – союз демократичних країн. А демократія в Україні поки що без демократів. Без влади закону. Прямо тобі теорія в чистому виді, якою можна і жонглювати, і прикриватися. Та й в історії країни її ніколи не було. Козацька вольниця – це зовсім інше. У значній частини громадян поняття «демократія» асоціюється з анархією, охлократією, чиновницьким свавіллям. Який тоді напрошується висновок? Правильно. Раз країни НАТО є демократичними, то вступ України до Альянсу бачиться тими ж прихильниками «твердої руки», як закріплення надовго існуючого становища безладу і беззаконня. У підсумку тверезі оцінки позитивних наслідків стосовно можливого вступу України до НАТО наштовхуються на глуху стіну неприйняття з боку значної частини українського соціуму. Ті, кого влаштовує безпорадна Україна, з якою можна робити все, що завгодно, проти вступу не тільки в НАТО, а й навіть в Європейський Союз. Хоча проти останнього придумувати аргументи дуже і дуже важко. «За» – ті, хто хоче бачити Україну сильною і незалежною в політичному та економічному сенсі.

Чи не тому за умов відсутності єдності щодо проєктів безпекової стабільності, насамперед з боку зайнятого внутрішніми чварами конфронтаційного українського політикуму, філософія сприйняття світу загалом зазнає змін вкрай повільно. З тієї ж причини повільно йде розвиток усіх сфер суспільного життя України і, навпаки, швидко наростає небезпека її незалежності.

В обстановці непевності й нестабільності, плодяться і міцніють антидержавні сили. Спираючись на підтримку зовні, організується й активізується п'ята колона, яка, очевидно, має своєю метою торпедувати всі зусилля, спрямовані на входження до євроатлантичних структур, на розбудову й зміцнення незалежності.

За умов слабкості державних органів влади й управління, які зав'язли в міжособній боротьбі за владу, постійно розхитується державне судно, розростається й вільно почуває себе інфраструктура антиукраїнських сил, які роздмухують міжнаціональні та міжконфесійні конфлікти, і, нав'язуючи суспільству другорядні питання (федералізм, протистояння у цивілізаційному виборі) прагнуть до загальної дестабілізації країни. Такої потужної п'ятої колони, як в Україні, не було ні в довоєнній Польщі, ні в домюнхенській Чехословаччині. Однак їх використання нацистською Німеччиною у створенні прецедентів для ліквідації обох незалежних держав — загальновідоме. Хоча, на відміну від України, ніде вона там не була представлена у вищих структурах державної влади й управління. Користуючись своїм особливим становищем, цілком ймовірно, за допомогою навіть виборчого бюлетеня, вона може оволодіти владою і вдатися до легалізації та реалізації своїх планів, які для України можуть виявитися згубними. Такі реалії сьогодення. Їх розвиток у позитивному напрямі буде залежати від консолідації зусиль української політичної нації навколо головних питань її існування: суверенності і незалежності України як основоположних пріоритетів легітимного суб'єкта міжнародного права.

Дехто киває у бік західних сусідів. Мовляв, загроза й там. Однак при цьому або не знають, або роблять вигляд, що не знають, що для того, щоб починати якусь військову акцію, треба заручитися голосами абсолютно усіх 28 членів НАТО. Це дуже сильний стримуючий чинник небезпечної воєнної «ініціативи» будь-кого з членів Організації. Усі розмови навколо безпеки з боку західних сусідів є політтехнологічними зусиллями звести все до одного капосного знаменника: мовляв, усі такі. Однак, якщо керуватися здоровим глуздом, а не емоціями або мотивами байдужості до своєї Вітчизни, то західний кордон України був і залишається найбільш безпечним.

Урешті-решт, мова йде не стільки про НАТО, скільки про безпеку України. Іншої, ніж НАТО, прийнятної для України альтернативи, немає. Перед президентськими виборами 2010 р. дехто з кандидатів на найвищу посаду, шукаючи підтримки виборчого електорату, каже: давайте не будемо говорити про НАТО, що тотожно закликати ігнорувати безпеку країни. Однак від цієї теми ніде не дінешся: ні голову в пісок не засунеш, ні «за гранью дружеских штыков» не заховаєшся, не ризикуючи позбутися незалежності. Інші збираються захищати Україну за допомогою чужого війська, про що відверто говорять перед електоральною аудиторією. І тут абсолютно можна погодитися з думкою ветерана афганської війни генерала С. Червонописького, який 13 листопада 2009 р. на політшоу «Шустер-лайф» по-солдатськи прямо

висловився у тому сенсі, що, якщо ми не голосуємо за НАТО, то, при нинішньому ставленні до українського війська, будемо годувати чужу армію. Така позиція засвідчує наявність позитивних зрушень у суспільстві.

Не зважаючи на низку труднощів, породжених специфічними українськими умовами, зовнішнім втручанням у політику України, спрямовану на вступ у НАТО, процес повільно, але все ж іде в правильному напрямі. Починаючи від 2008 р., значно посилилася інформаційна кампанія щодо Організації, її завдань і цілей, в багатьох містах і регіонах створені інформаційні центри, на Новому телеканалі щонеділі починає виходити фільм «Фактор безпеки» [5], в рамках Генеральної Асамблеї Асоціації атлантичного договору (ААД) зароджується діяльність неурядових організацій, мета яких сприяти обізнаності населення стосовно НАТО. Це дає право говорити про серйозні позитивні зміни у ставленні українців до НАТО. Як обережно відзначає голова відділу роботи з країнами-партнерами НАТО Мішель Дюре, «нас усе менше сприймають «як клятих іноземців» і все більше як людей, з якими можна вести дискусію» [9].

Свідченням зростаючої уваги до НАТО є збільшення кількості публікацій у пресі. Причому позитив починає явно переважати негатив. Відрадно, що останнім часом це простежується серед інтелігенції Півдня і Сходу. Є й думки, що НАТО не вічне [8]. Філософія буття давно відповіла на питання вічності. Вічного немає нічого. Однак навіть тимчасове перебування в НАТО надає можливість спокійно пережити перехідний трансформаційний період – час, поки в Україні сформується єдина нація, а в суспільній свідомості відбудуться незворотні процеси матеріалізації ідеї соборності й незалежності українського державного ества.

Список використаних джерел:

1. Див.: Дюррозель, Ж.-Б. Історія дипломатії від 1919 року до наших днів. – К.: ОСНОВИ, 1999. – С. 437.
2. Конституція України. – К.: Українська правнича фундація, 1996. – С. 64.
3. Кравченко В. Іміджеві проблеми євроатлантичної інтеграції в російськомовних регіонах України // Україна-НАТО: відкритий діалог. – Кам'янець-Подільський, 2008. – С. 38.
4. НАТО нас чекає // День. – 25 вересня 2009. – С. 6.
5. Попкова А. Філософія безпеки й НАТО // День. – 17 вересня 2009. – С. 2.
6. «Проблема України – відсутність правди...» // День. – 19 вересня 2009. – С. 4.
7. Рудик І. Правові підстави вступу України в НАТО // Україна-НАТО: відкритий діалог. – Кам'янець-Подільський, 2008. – С. 19-21.

8. Табуренко О. Україна. Безпека, перспективи // День. — 22 жовтня 2009. — С. 4.
9. Тільки факти... // День. — 28 серпня 2009. — С. 3.
10. Черковець О. Севастопольська стіна // День. — 17 листопада 2009. — С. 7.

The public phenomena and reasons which hinder to Ukraine to be integrated in euroatlantical structures turn out in the article and analysed. An author proves argued, that membership of Ukraine in NATO is the unique alternative among all offered, able really to provide safety of country.

Key words: NATO, euroatlantical choice, safety, foreign policy, well-informed, autocracy, democracy, political party.

Отримано 18.01.2010

УДК 327(477)

Т. В. Ігнат'єва

УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ В РОСІЙСЬКИХ ГЕОПОЛІТИЧНИХ КОДАХ РОЗВИТКУ

Використовуючи теорію геополітичної парадигми і коду, з'ясовується процес формування російського геополітичного коду та місця в ньому українських земель.

Ключові слова: геополітика, геополітична парадигма, геополітичний код, Україна.

Геополітика — це не тільки один із засобів формування державної геостратегії, а й історично сформована система міждисциплінарних знань, що об'єднує історію, філософію, міжнародні відносини, зовнішню політику, а на даному етапі розвитку — геоелектроніку, цивілізаційну парадигму, геофілософію тощо. Сьогодні геополітика має можливість за допомогою своїх категорій та понять виступати критерієм прийняття геостратегічних рішень та інструментом аналізу міжнародних відносин.

Вся світова історія демонструє постійний потяг держав до експансії, розширення своїх територій та встановлення стійкої геополітичної структури. Це особливо характерно великим державам, які можуть утверджувати себе в якості супердержав, імперій, світових центрів сили. Росія, не тільки не була виключенням, а й всією своєю історією підтверджувала ці тенденції. Територіальні контури Росії завжди характеризувалися виключно сильною рухомістю, змінами. Їх конфігурація була результатом постійного розширення національних теренів, а значить — можливостей і меж впливу на світ, результатом формування великої стабільної геополітичної структури. Ця еволюція відбувалась як мирними, так і силовими засобами, супроводжувалася захопленням чужих територій. Загалом, російська держава керувалася потребами розвитку і безпеки, бажанням